

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย อภิปราย และข้อเสนอแนะ

ในการวิจัยครั้งนี้จากกล่าวโดยสรุปมีจุดมุ่งหมายเพื่อจะศึกษาว่า สื่อบุคคล การทำแปลงสาธิต การประชุมอบรม และสื่อมวลชน มีบทบาททำให้สมาชิกยอมรับ การปลูกฝ้ายพันธุ์ใหม่มากน้อยต่างกันเพียงใด ศึกษาความแตกต่างของคุณสมบัติของ สมาชิกนิคมที่ยอมรับการปลูกฝ้ายเร็วและสมาชิกนิคมที่ยอมรับการปลูกฝ้ายช้า และ ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการยอมรับการปลูกฝ้ายเร็วและช้า กับเปิดรับสื่อประเภท ต่าง ๆ ในการวิจัยครั้งนี้ ได้สุ่มตัวอย่าง 300 ตัวอย่างจากหัวหน้าครัวเรือน หรือตัวแทนหัวหน้าครัวเรือน โดยเลือกตัวอย่างจากประชากร 22 เขต เขตละ 13 คน โดยวิธีการสุ่มอย่างง่าย Simple Random Sampling ด้วยการจับฉลาก (The Bin Method) จากนั้นคัดเลือกแบบสอบถามที่ไม่สมบูรณ์ออก 50 ฉบับ เพื่อให้ได้แบบสอบถามเพียง 250 ฉบับ ซึ่งคิดเป็นการสุ่มตัวอย่าง 10% ของ ประชากรทั้งสิ้น 2,500 ครัวเรือน ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม 250 ฉบับ ได้ผลสรุปย่อ ๆ ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 คุณสมบัติของสมาชิกนิคม

จากการวิจัยครั้งนี้พบว่า สมาชิกนิคมส่วนใหญ่เป็นชายมากกว่าหญิงถึงร้อยละ 63.2 ส่วนใหญ่มีอายุอยู่ระหว่าง 40 - 49 ปี ซึ่งมีอยู่ร้อยละ 32.8 เข้า อยู่ในในะคมระหว่าง 11 - 15 ปี เป็นจำนวนมากที่สุดคือร้อยละ 36.8 และสมาชิก นิคมเกือบทั้งหมดคือร้อยละ 91.6 เป็นผู้ที่แต่งงานแล้วส่วนใหญ่คือร้อยละ 78.4 จบชั้นประถมปีที่ 4 และสามารถอ่านออกเขียนได้ถึงร้อยละ 89.6 รายได้ของ สมาชิกนิคมอยู่ระหว่างปีละ 10,001 - 20,000 บาท มีจำนวนมากร้อยละ 20

ตอนที่ 2 การเปิดรับสื่อและการยอมรับฝ่ายพันธมิตรใหม่

จากการวิจัยครั้งนี้พบว่า สมาชิกนิคมที่ปลูกฝ้ายในปี 2519 มีจำนวนมากที่สุดคือร้อยละ 26 ในจำนวนสมาชิกนิคมที่พบสัมภาษณ์ทั้งหมดพบว่า เป็นผู้ที่ยอมรับนวัตกรรมเร็วเฉลี่ยร้อยละ 30.8 และเป็นผู้รับนวัตกรรมช้า มีจำนวนมากถึงร้อยละ 69.2 สมาชิกนิคมดังกล่าวได้รับความรู้เกี่ยวกับเรื่องการปลูกฝ้ายจากสื่อบุคคลมากที่สุด คือ ร้อยละ 26.48 และได้รับความรู้จากการดูการทำไร่อสาธิตน้อยที่สุดคือร้อยละ 13.13 สื่อบุคคลที่ให้ความรู้และเป็นผู้ชักจูงให้สมาชิกปลูกฝ้ายนั้น เจาหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรของนิคมมีบทบาทในการให้ความรู้และชักจูงมากที่สุดคือร้อยละ 58.8 ส่วนผู้นำความคิดมีบทบาทในการให้ความรู้และชักจูงน้อยที่สุดคือร้อยละ 1.2 สำหรับเหตุผลและความคิดเห็นของสมาชิกนิคม เกี่ยวกับการยอมรับและปฏิบัติตามสื่อต่าง ๆ นั้น มีดังต่อไปนี้ คือ สมาชิกนิคมตอบว่ายอมรับและปฏิบัติตามสื่อบุคคล เพราะเชื่อว่าเจ้าหน้าที่มีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับเรื่องฝ้ายดีมีจำนวนมากกว่าเหตุผลอื่น คือร้อยละ 35.2 ผู้ที่ตอบว่ายอมรับและปฏิบัติตามสื่อการประชุมอบรม เพราะคิดว่าผู้อบรมมีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับเรื่องฝ้ายดีมีจำนวนมาก ร้อยละ 39.89 ผู้ที่ตอบว่ายอมรับและปฏิบัติตามการทำไร่อสาธิตของนิคม เพราะเห็นว่าตนฝ้ายที่ปลูกงามเป็นระเบียบและได้ผลดี มีร้อยละ 58.89 ส่วนผู้ที่ตอบว่ายอมรับและปฏิบัติตามสื่อวิทยุ เพราะเห็นว่าผู้จัดทำรายการแนะนำถูกวิธีเมื่อนำไปปฏิบัติแล้วได้ผล มีมากร้อยละ 39.39 และผู้ที่ตอบว่ายอมรับและปฏิบัติตามสื่อเอกสารสิ่งพิมพ์ เพราะเห็นว่าข้อเขียนนั้นแนะนำสิ่งที่ถูกต้องและได้ผลดี มีร้อยละ 37

ตอนที่ 3 การทดสอบสมมติฐาน

ผลการวิจัยพบว่า มีทั้งยอมรับและปฏิเสธสมมติฐาน ซึ่งรายละเอียดการวิเคราะห์ข้อมูลมีดังต่อไปนี้

1. ในระหว่างสื่อต่าง ๆ 4 สื่อ คือ สื่อบุคคล สื่อการประชุมอบรม การทำไร่อสาธิต และสื่อมวลชนนั้น สื่อบุคคลมีบทบาทในการยอมรับนวัตกรรมการเกษตรของสมาชิกนิคมมากที่สุด โดยมีสื่อการประชุมอบรม สื่อมวลชน การทำไร่อสาธิต มีบทบาทต่อการยอมรับนวัตกรรมการเกษตรของสมาชิกนิคมรองลงมาตามลำดับ และเมื่อเรียงลำดับบทบาท

ของสื่อแต่ละคู่จะได้อะไรบ้าง

1.1 สื่อบุคคลมีบทบาทต่อการยอมรับนวัตกรรมการเกษตรของสมาชิกนิคมมากกว่าสื่อการประชุมอบรม สื่อมวลชน และสื่อการทำโรสาริตตามลำดับ

1.2 สื่อการประชุมอบรมมีบทบาทต่อการยอมรับนวัตกรรมการเกษตรของสมาชิกนิคมมากกว่าสื่อมวลชน และการทำโรสาริตตามลำดับ

1.3 สื่อการทำโรสาริตมีบทบาทต่อการยอมรับนวัตกรรมการเกษตรของสมาชิกนิคมน้อยกว่าสื่อมวลชน

2. ความสัมพันธ์ระหว่างผู้รับนวัตกรรมเร็วและผู้รับนวัตกรรมช้ากับการเปิดรับสื่อบุคคลและสื่อมวลชนเป็นไปดังนี้คือ ทั้งผู้รับนวัตกรรมเร็วและผู้รับนวัตกรรมช้าจะมีความถี่ในการเปิดรับสื่อมวลชนมากกว่าสื่อบุคคล

3. สื่อมวลชนที่เปิดรับได้ทั่วประเทศมีบทบาทในการยอมรับนวัตกรรมการเกษตรของสมาชิกนิคมมากกว่าสื่อมวลชนที่เปิดรับในท้องถิ่น

4. ผู้รับนวัตกรรมเร็วจะไม่มีความสัมพันธ์กับคุณสมบัติทางด้านการศึกษา ความเป็นผู้นำ ความเป็นคนทันสมัย และการติดคอต่อสาร กลุ่มผู้รับนวัตกรรมจะมีความสัมพันธ์อยู่บ้างกับคุณสมบัติทางด้านเศรษฐกิจ คือกลุ่มผู้รับนวัตกรรมเร็วจะมีฐานะทางเศรษฐกิจสูงกว่ากลุ่มผู้รับนวัตกรรมช้า

ข้ออภิปราย

จากผลการวิจัยครั้งนี้จะเห็นว่าผลการวิจัยบางข้อเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ บางข้อก็ไม่เป็นไปตามสมมติฐาน ซึ่งในข้อที่เสนอสมมติฐานที่ตั้งไว้ และผลการวิจัยที่ได้มาเสนอเพื่อเป็นการเปรียบเทียบและแสดงความคิดเห็นต่อผลการวิจัยที่ได้ ดังต่อไปนี้คือ

1. จากสมมติฐานที่ตั้งไว้ว่า สื่อบุคคล สื่อการประชุมอบรม สื่อการทำโรสาริต และสื่อมวลชน มีบทบาทต่อการยอมรับนวัตกรรมการเกษตรต่างกันคือ สื่อบุคคลมีบทบาทในการยอมรับมากที่สุด สื่อการประชุมอบรม สื่อการทำโรสาริต และ

สื่อมวลชน มีบทบาทในการยอมรับรองลงมาตามลำดับ

จากผลการวิจัยพบว่า สื่อบุคคลมีบทบาทในการยอมรับนวัตกรรมการเกษตรมากที่สุด ($x = 4.66$) ส่วนสื่อการประชุมอบรม สื่อมวลชน และสื่อการทำไร่นาสวนผสม มีบทบาทต่อการยอมรับรองลงมาตามลำดับ (สื่อการประชุมอบรมมี $x = 3.24$ สื่อมวลชน $x = 2.85$ สื่อการทำไร่นาสวนผสม $x = 1.88$) ซึ่งผลการวิจัยดังกล่าวเป็นไปตามสมมติฐาน ยกเว้นสื่อการทำไร่นาสวนผสมที่ผลการวิจัยพบว่าไม่เป็นไปตามสมมติฐาน เนื่องจากมีบทบาทในการยอมรับน้อยที่สุด

ข้ออภิปราย สมมติฐานข้อ 1

ในฐานะที่ผู้วิจัยทำการวิจัยเรื่องนี้โดยตรง ทำให้ทราบถึงภูมิหลังและสิ่งแวดล้อมของสมาชิกนิคมสร้างตนเองได้เป็นอย่างดี จึงขอเสนอความคิดเห็นของตนเองต่อผลการวิจัยตามสมมติฐานข้อ 1 ดังนี้คือ เนื่องจากนิคมสร้างตนเองลำตะคอง จังหวัดนครราชสีมา เป็นนิคมที่มุ่งส่งเสริมให้สมาชิกปลูกพืชเศรษฐกิจตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ มีเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรประจำอยู่ 5 คน เจ้าหน้าที่เหล่านี้มีหน้าที่แนะนำให้ความรู้แก่สมาชิกนิคม เจ้าหน้าที่เหล่านี้ต่างคลุกคลีและเป็นที่รู้จักของสมาชิกนิคมเป็นอย่างดี ฉะนั้นการวิจัยครั้งนี้จึงเป็นไปตามข้อเท็จจริงที่ว่าสื่อบุคคลเหล่านี้มีบทบาทต่อการยอมรับมากที่สุด (ตารางที่ 9 แสดงให้เห็นว่าสมาชิกนิคมได้รับความรู้เพราะสื่อบุคคลถึง 250 คน หรือร้อยเปอร์เซ็นต์) และในบรรดาสื่อบุคคลเหล่านี้ เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรของนิคมเป็นสื่อบุคคลที่สมาชิกยอมรับมากที่สุด (ตามตารางที่ 10) เพราะสมาชิกนิคมเชื่อว่าเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรของนิคมมีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับเรื่องฝ่ายนี้ นอกจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรแล้ว สื่อบุคคลอื่น ๆ ที่มีบทบาทต่อการยอมรับของสมาชิกนิคมคือเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานอื่น เพื่อนบ้าน ชูนำความคิด และญาติพี่น้อง

ส่วนสื่อที่มีบทบาทต่อการยอมรับรองลงมาคือสื่อการประชุมอบรม สื่อมวลชน และสื่อการทำไร่นาสวนผสม ก็มีข้อที่น่าสังเกตสำหรับสื่อมวลชนและสื่อการทำไร่นาสวนผสม ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐาน การที่ผลการวิจัยพบว่าสื่อมวลชนมีบทบาทในการยอมรับ

นวัตกรรมการเกษตรมากกว่าการทำให้สาธิตนั้น แสดงให้เห็นว่าปัจจุบันสื่อมวลชนประเภทวิทยุกำลังมีส่วนสำคัญในการพัฒนาประเทศอย่างยิ่ง เพราะว่าร้อยละ 90 ของครัวเรือนไทยมีวิทยุ ฉะนั้นผลการวิจัยครั้งนี้จึงน่าจะเป็นสิ่งยืนยันได้ว่าไม่ว่ารัฐบาลจะส่งเสริมและเผยแพร่ นวัตกรรมใด สื่อวิทยุควรจะมีบทบาทอย่างสำคัญในการเผยแพร่ข่าวสาร เพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายเพื่อความกินดีอยู่ดีของประชาชน

สำหรับโรสาริตของนิคมสร้างตนเองลำตะคองนั้น จากการวิจัยจะเห็นว่า มีบทบาทต่อการยอมรับนวัตกรรมเกษตรน้อยที่สุด ซึ่งแสดงให้เห็นอย่างเด่นชัดว่าการจัดทำโรสาริตไม่ได้ผลเท่าที่ควร ซึ่งอาจจะเป็นเพราะว่าโรสาริตมีน้อย จัดทำไว้ในเวลาที่ไกล การคมนาคมไม่สะดวก ไม่มีป้ายบอกอย่างเด่นชัด เป็นต้น ซึ่งแนวทางการปรับปรุงการจัดทำโรสาริตได้เสนอไว้แล้วในข้อเสนอแนะ

2. สมมติฐานตั้งไว้ว่ากลุ่มผู้รับนวัตกรรมเร็วมีความดีในการเปิดรับสื่อมวลชนมากกว่าสื่อบุคคล กลุ่มผู้รับนวัตกรรมช้ามีความดีในการเปิดรับสื่อบุคคลมากกว่าสื่อมวลชน

ผลการวิจัยพบว่า ทั้งกลุ่มผู้รับนวัตกรรมเร็วหรือช้ามีความดีในการเปิดรับสื่อมวลชนมากกว่าสื่อบุคคล

ข้ออภิปราย

จากผลการวิจัยดังกล่าวจะเห็นว่า ไม่ว่ากลุ่มผู้รับนวัตกรรมเร็วหรือช้าจะเปิดรับสื่อมวลชนน้อยกว่าสื่อบุคคล ซึ่งตรงกับข้อเท็จจริงที่ว่าเนื่องจากสื่อมวลชนประเภทวิทยุและเอกสารสิ่งพิมพ์มีอยู่มาก สมาชิกนิคมอาจเปิดวิทยุรับฟังได้ตลอดเวลา ซึ่งการสื่อสารระหว่างบุคคลไม่สามารถจะเป็นไปได้ตลอดเวลา เช่น เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรไม่สามารถไปหาสมาชิกนิคมได้ทุกวัน แต่สมาชิกนิคมสามารถเปิดวิทยุหรืออ่านเอกสารสิ่งพิมพ์ทุกวันได้ จากข้อเท็จจริงดังกล่าว จึงทำให้ผลการวิจัยไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ทั้งหมด แต่สอดคล้องเพียงบางส่วน คือส่วนที่เกี่ยวกับผู้รับนวัตกรรมเร็ว แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าแม้สมาชิกจะมีความดีในการเปิดรับสื่อมวลชนมากกว่าสื่อบุคคล แต่ก็มิได้หมายความว่าสื่อมวลชนจะมีบทบาทต่อการยอมรับนวัตกรรมได้ดีกว่าสื่อ

บุคคล ซึ่งผลการวิจัยตามข้อ 1 ได้ยืนยันในเรื่องนี้ได้ แม้ว่าสื่อมวลชนจะไม่มีบทบาทในการยอมรับมากเท่าสื่อบุคคล แต่จากผลการวิจัยที่แสดงให้เห็นว่าสมาชิกนิคมมีความถี่ในการเปิดรับสื่อมวลชนมากขึ้นจะเป็นประโยชน์ในการเผยแพร่ข่าวสารบางอย่างซึ่งรายละเอียดได้เสนอไว้แล้วในข้อสรุปและเสนอแนะ

3. สมมติฐานตั้งไว้ว่าสื่อมวลชนที่เปิดรับได้ทั่วประเทศจะมีบทบาทในการยอมรับนวัตกรรมการเกษตรน้อยกว่าสื่อมวลชนที่เปิดรับเฉพาะท้องถิ่น

ผลการวิจัยพบว่า สื่อมวลชนที่เปิดรับได้ทั่วประเทศมีบทบาทต่อการยอมรับนวัตกรรมการเกษตรมากกว่าสื่อมวลชนที่เปิดรับในท้องถิ่น ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

ข้ออภิปราย

เนื่องจากสถานีวิทยุท้องถิ่นของจังหวัดนครราชสีมาเพียงสถานีเดียว แม้ว่าสมาชิกนิคมจะเปิดรับฟังสถานีนี้มาก (ตามตารางที่ 14) แต่จากข้อเท็จจริงที่ผู้วิจัยพบในระหว่างทำการวิจัย ซึ่งได้ซักถามรายละเอียดของการรับฟังวิทยุ นอกเหนือจากคำถามที่ปรากฏในแบบสอบถามพบว่า สถานีวิทยุท้องถิ่นจังหวัดนครราชสีมา มีรายการเกี่ยวกับข่าวสารการเกษตรน้อยมาก สมาชิกนิคมส่วนใหญ่เปิดรับฟังข่าวสารการเกษตรโดยเฉพาะข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องฝ่ายจากสถานีที่เปิดรับได้ทั่วประเทศ เช่น สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย สถานีวิทยุกระจายเสียงมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ สถานีวิทยุ ป.ศ.อ. และสถานีวิทยุรักษาดินแดน เป็นต้น ดังนั้นผลการวิจัยที่ออกมาจึงพบว่าสถานีวิทยุกระจายเสียงที่มีรัศมีการส่งไกลสามารถเปิดรับได้ทั่วประเทศ จึงมีบทบาทในการยอมรับนวัตกรรมการเกษตรมากกว่าสถานีวิทยุท้องถิ่น และเพื่อเป็นการแก้ไขข้อบกพร่องนี้ ผู้วิจัยได้เสนอแนะทางแก้ไขไว้ในข้อเสนอแนะแล้ว

4. สมมติฐานตั้งไว้ว่าการยอมรับนวัตกรรมเร็วหรือช้าจะมีความสัมพันธ์กับคุณลักษณะของสมาชิกนิคมสร้างตนเอง คือผู้รับนวัตกรรมเร็วจะมีคุณสมบัติด้านการศึกษาฐานะทางเศรษฐกิจ ความเป็นผู้นำ ความเป็นคนที่ทันสมัย และการติดต่อสื่อสารสูงกว่าผู้ที่ยอมรับนวัตกรรมช้า

ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มสมาชิกผู้รับนวัตกรรมเร็วหรือช้าจะไม่มีความสัมพันธ์กับคุณสมบัติทางด้านการศึกษา ความเป็นผู้นำ ความเป็นคนทันสมัย และการติดต่อสื่อสาร แต่มีความสัมพันธ์อยู่บ้างกับคุณสมบัติทางฐานะทางเศรษฐกิจ ก็คือกลุ่มผู้รับนวัตกรรมเร็วมีแนวโน้มที่จะมีฐานะทางเศรษฐกิจสูงกว่ากลุ่มผู้รับนวัตกรรมช้า จากผลการวิจัยนี้แสดงว่าผู้รับนวัตกรรมเร็วไม่ได้มีคุณสมบัติดังกล่าวมาแล้วสูงกว่าผู้รับนวัตกรรมช้า ยกเว้น คุณสมบัติทางฐานะทางเศรษฐกิจ

ข้ออภิปราย

ผู้วิจัยขอหยิบยกข้อสังเกตเล็ก ๆ น้อย ๆ ขึ้นมาประกอบการพิจารณาว่า เหตุใดผลการวิจัยจึงไม่สอดคล้องกับสมมติฐานดังต่อไปนี้

ในเรื่องระดับการศึกษา เนื่องจากสมาชิกนิคมส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาไล่เลี่ยกัน คือส่วนใหญ่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และมีบางส่วนที่ไม่เคยเข้าโรงเรียนเลย หรือเคยเข้าโรงเรียนแต่ไม่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 (ตามตารางที่ 5) แต่ในการศึกษาเรื่องนี้จำเป็นต้องแบ่งระดับการศึกษาสูงต่ำเพื่อให้สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ผู้วิจัยจึงได้แบ่งเอาผู้ที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และผู้ที่จบสูงกว่าชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เป็นผู้ที่มีการศึกษาสูง และผู้ที่ไม่เคยเข้าโรงเรียนเลย หรือเคยเข้าโรงเรียนแต่ไม่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เป็นผู้ที่มีการศึกษาต่ำ แต่ตามสภาพข้อเท็จจริงแล้ว ไม่ว่าจะผู้ที่มีการศึกษาสูงหรือผู้ที่มีการศึกษาต่ำก็ไม่มีพื้นฐานความรู้ทั่วไปแตกต่างกันมากนัก เพราะทางเป็นเกษตรกรด้วยกันทั้งสิ้น การศึกษาสูงต่ำจึงไม่แตกต่างกันเหมือนคนเมืองและคนชนบท ซึ่งคนในเมืองอาจจะจบปริญญาตรี หรือสูงกว่านั้น ส่วนคนชนบทอาจจะจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 หรือไม่ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เป็นต้น เมื่อข้อเท็จจริงของสมาชิกนิคมเป็นไปดังที่กล่าวมาแล้ว ระดับการศึกษาสูงต่ำของนิคมจึงไม่อาจเป็นเครื่องชี้ให้สมาชิกนิคมมีความคิดในการยอมรับนวัตกรรมแตกต่างกัน ฉะนั้นผลการศึกษาวินิจฉัยจึงปรากฏว่า ทั้งผู้รับนวัตกรรมเร็วหรือช้าจึงไม่มีความแตกต่างกันในเรื่องระดับการศึกษา

ส่วนในเรื่องฐานะทางเศรษฐกิจ จากผลการวิจัยปรากฏว่า ผู้ที่รับนวัตกรรมเร็วจะมีฐานะทางเศรษฐกิจสูงกว่าผู้รับนวัตกรรมช้า แต่ก็สูงกว่าไม่มากนัก

(เนื่องจากค่า Chi - Square ของความสัมพันธ์ค่า 0.13 ซึ่งเป็นค่าที่ต่ำมาก) แต่กลับแสดงให้เห็นว่าฐานะทางเศรษฐกิจเป็นปัจจัยสำคัญปัจจัยหนึ่งที่จะทำให้สมาชิกนิคมรับนวัตกรรมเร็วหรือช้า เช่นผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี อาจมีเงินมากพอที่จะเสี่ยงปลูกล้วยก่อนผู้อื่น (เนื่องจากการปลูกล้วยต้องใช้ต้นทุนสูงกว่าข้าวโพค ซึ่งเป็นพืชหลักดั้งเดิมของสมาชิก) ฉะนั้นผลการวิจัยจึงชี้ให้เห็นความแตกต่างระหว่างฐานะทางเศรษฐกิจกับการรับนวัตกรรมเร็วหรือช้าของสมาชิกนิคม

สำหรับเรื่องความเป็นผู้นำ ผลการวิจัยพบว่าไม่มีความแตกต่างระหว่างผู้รับนวัตกรรมเร็วหรือช้ากับความเป็นผู้นำ ซึ่งในเรื่องนี้ผู้วิจัยขอตั้งข้อสังเกตคือ ความเป็นผู้นำตามแบบสอบถามนั้นมุ่งถามถึงความ เป็นผู้นำทั่วไป คือ โดยถือว่าถ้ามีสมรรถนะพิเศษ เช่น เป็นหัวหน้าขัง หัวหน้าเขต ให้ถือว่าสมาชิกนิคมผู้นั้นมีคุณสมบัติในการเป็นผู้นำ (ดูตัวอย่างแบบสอบถามในภาคผนวก) ความเป็นผู้นำดังกล่าวมิใช่ความเป็นผู้นำด้านการเกษตรโดยตรง เช่น เป็นเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร และเนื่องจากเจ้าหน้าที่นิคมสร้างตนเองลำตะคองสามารถเข้าถึงสมาชิกนิคมได้ทั่วถึง ฉะนั้นเมื่อมีโครงการส่งเสริมให้สมาชิกปลูกล้วย เจ้าหน้าที่ของนิคมก็ได้เข้าถึงตัวสมาชิกจริง ๆ มิใช่เผยแพร่ผ่านผู้นำแต่ประการใด จะเห็นได้ว่าถ้าจะมีการอบรมการปลูกล้วยก็จะเรียกประชุมสมาชิกทั้งขัง หรือทั้งเขตเข้าประชุมอบรม ทำให้สมาชิกทุกคนมีโอกาสเท่าเทียมกันในการได้รับความรู้เกี่ยวกับเรื่องกล้วย ฉะนั้นจึงไม่มีความแตกต่างระหว่างผู้ที่มีความเป็นผู้นำ และผู้ไม่เป็นผู้นำในเรื่องการรับนวัตกรรมการปลูกล้วยถึงผลการวิจัยที่ปรากฏมาแล้ว

ส่วนเรื่องความเป็นคนทันสมัย ผลการวิจัยก็ปรากฏว่าไม่มีความแตกต่างระหว่างผู้รับนวัตกรรมเร็วและผู้รับนวัตกรรมช้า ซึ่งผู้วิจัยขอยกประเด็นที่น่าสนใจเกี่ยวกับเรื่องนี้คือ สมาชิกนิคมที่ถือว่าเป็นคนทันสมัย (ดูตัวอย่างแบบสอบถามและหลักเกณฑ์ในการตัดสินว่าผู้ใดเป็นคนทันสมัยหรือไม่ในตัวอย่างแบบสอบถาม ในภาคผนวก) อาจจะมีอุปสรรคอื่น ๆ ที่กีดขวางการรับนวัตกรรม เช่น ผู้ที่เป็นคนทันสมัยอาจจะมีความคิดก้าวหน้า เมื่อนิคมส่งเสริมให้ปลูกล้วยพันธุ์ใหม่ ผู้ที่เป็นคนทันสมัยอาจมีความคิดริเริ่มที่จะปลูกล้วย แต่อาจจะมีอุปสรรคในเรื่องเงินลงทุนทำให้ไม่สามารถจะปลูกล้วยได้เร็วเหมือนผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีได้ ฉะนั้นจึงกล่าวได้ว่าความเป็นคนทันสมัยจะต้องประกอบ

ด้วยปัจจัยอื่นจึงสามารถจะรับนวัตกรรมเร็วได้ ลำพังเพียงแต่ความเป็นคนที่ทันสมัย อย่างเดียวไม่ได้ตัดสินว่าสมาชิกนิคมผู้นั้นจะปลูกฝ้ายเร็วหรือช้าได้

สำหรับการติดต่อสื่อสาร จากผลการวิจัยจะไม่มี ความแตกต่างระหว่าง ผู้รับนวัตกรรมเร็วหรือช้ากับผู้ที่เดินทางไปไหนมาไหนบ่อย (ดูตัวอย่างการถามเพื่อวัด ความเป็นคนทันสมัยจากแบบสอบถามในภาคผนวก) เพราะการเข้าเมืองมิได้สัมพันธ์ กับการรับนวัตกรรมเร็วหรือช้า ผู้ที่เข้าเมืองบ่อยส่วนใหญ่ให้เหตุผลว่าไปธุระเพื่อติด ต่ออำเภอ โรงพยาบาล ไปซื้อของ ไปเยี่ยมญาติ ซึ่งเหตุผลเหล่านี้ทำให้มีความ จำเป็นต้องเข้าเมือง ฉะนั้นจึงกล่าวได้ว่าผู้ที่มีการติดต่อสื่อสารบ่อยเป็นเพราะเหตุ ผลความจำเป็นส่วนตัว มิได้เข้าเมืองเพราะมีความจำเป็นเกี่ยวกับเรื่องการปลูกฝ้าย ฉะนั้นผลการวิจัยจึงปรากฏว่าไม่มีความแตกต่างระหว่างผู้รับนวัตกรรมเร็วหรือช้ากับการ ติดต่อสื่อสารของสมาชิกนิคม

อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า ผลการวิจัยครั้งนี้มีทั้งสอดคล้องกับสมมติฐานและ ไม่สอดคล้องกับสมมติฐาน และผลการวิจัยบางส่วนก็สอดคล้องกับผลงานวิจัยที่มีผู้ทำ ไว้แล้ว และบางส่วนก็ไม่สอดคล้อง ซึ่งจะได้นำแสดงตามลำดับของสมมติฐาน คือ

สมมติฐานข้อ 1 ผลการวิจัยพบว่า สื่อบุคคลมีบทบาทในการยอมรับนวัต กรรมการเกษตรมากที่สุด สื่อการประชุมอบรม สื่อมวลชน และการทำโรสาริตมี บทบาทต่อการยอมรับรองลงมาตามลำดับ ซึ่งผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับผลการวิจัย ของพิศมัย กระแสอินทร์ และ Catherine Mcdole ซึ่งพบว่าสื่อต่าง ๆ เหล่า นี้มีบทบาทในการให้ข่าวสาร และทำให้เกิดการยอมรับ แต่มิได้ระบุว่าสื่อใดมีบทบาท มากกว่าสื่อใด เหมือนกับผลการวิจัยของ กสิจิต มานพพงษ์, สุวรรณ บัวหวาน ซึ่งพบ ว่าสื่อบุคคลมีส่วนสำคัญในการยอมรับนวัตกรรมเหมือนกับ ชัยชาญ มณีบุญ ซึ่งพบว่าสื่อ บุคคลและการประชุมอบรมมีอิทธิพลต่อการยอมรับ แต่ชัยชาญ มณีบุญ วิจัยพบว่าสื่อ การประชุมอบรมมีบทบาททำให้เกิดการยอมรับ 30% ส่วนสื่อบุคคลมีบทบาทเพียง 25% เหมือนกับผลการวิจัยของ Cruz E. Dela, Cesar M. Mercado, Ageda Consullo, Parbal Maximo และ Antonio S. Frio ที่ว่าสื่อ บุคคลและสื่อวิทยุมีบทบาทสำคัญ ทำให้คนยอมรับและเหมือนกับผลการวิจัยของ B. Kers

และ J. M. Karporn ที่ว่าสื่อวิทยุมีบทบาทอย่างยิ่งในปัจจุบัน

สำหรับสมมติฐานข้อ 2 ผลการวิจัยพบว่าทั้งผู้รับนวัตกรรมเร็วและผู้รับนวัตกรรมช้ามีความถี่ในการเปิดรับสื่อมวลชนมากกว่าต่อบุคคล ซึ่งเท่าที่ศึกษาผลงานวิจัย ทั้งในประเทศและต่างประเทศยังไม่พบว่าเคยมีผู้ใดทำไว้

ส่วนสมมติฐานข้อ 3 ที่พบว่าสื่อมวลชนที่เปิดรับทั่วประเทศมีบทบาทในการยอมรับมากกว่าสื่อในท้องถิ่น ซึ่งจากการศึกษาผลงานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศไม่พบว่ามีการเคยศึกษาเรื่องนี้เช่นกัน

สำหรับสมมติฐานข้อ 4 ซึ่งผลการวิจัยพบว่า ผู้รับนวัตกรรมเร็วหรือช้าไม่มีความแตกต่างในด้านการศึกษา ฐานะทางสังคม ความเป็นผู้นำ และความเป็นคนทันสมัย ผลการศึกษาดังกล่าวพบว่าค่ากับผลงานวิจัยของผู้ที่เคยทำวิจัยไว้แล้วเช่น ค่ากับ Rose K. Goldsen, Max Ralis ซึ่งกล่าวว่า ผู้ยอมรับนวัตกรรมต้องขึ้นกับปัจจัยต่าง ๆ กันนี้คือ ฐานะทางเศรษฐกิจ การเดินทางบ่อย การเปิดรับสื่อมวลชน และการอ่านออกเขียนได้ นอกจากนี้ยังค่ากับผลการวิจัยของ Jerald J. Feasters ที่พบว่า การศึกษา การติดต่อกับหน่วยงานของรัฐมีผลต่อการยอมรับนวัตกรรม ค่ากับผลการวิจัยของ Rogers และ Svenning ที่ว่า การศึกษา การติดต่อสื่อสาร และความเป็นผู้นำ เป็นปัจจัยสำคัญต่อการยอมรับนวัตกรรม และค่ากับ Sycip C. Felicidad ซึ่งพบว่า การศึกษา และการติดต่อสื่อสารมีผลต่อการยอมรับนวัตกรรม ส่วนผู้ที่เคยทำการวิจัยสอดคล้องกับผลการวิจัยครั้งนี้คือ Catherine Mcdole ซึ่งศึกษาพบว่า การถือครองที่ดิน (การมีฐานะทางเศรษฐกิจสูง) เป็นปัจจัยสำคัญต่อการยอมรับนวัตกรรม และเหมือนกับผลงานวิจัยของ Rose K. Goldsen, Max Ralis, Rogers และ Svenning บางส่วนที่ว่า ฐานะทางเศรษฐกิจเป็นปัจจัยสำคัญต่อการยอมรับนวัตกรรม

อนึ่ง เป็นที่น่าสังเกตว่าผู้วิจัยที่กล่าวมาแล้วไม่ได้วิจัยถึงความแตกต่างระหว่างผู้รับนวัตกรรมเร็วหรือช้า กับคุณสมบัติต่าง ๆ เพียงแต่วิจัยว่าคุณสมบัติต่าง ๆ เหล่านี้มีอิทธิพลต่อการยอมรับนวัตกรรมเท่านั้น

ข้อเสนอแนะ

1. ในการดำเนินการส่งเสริมและเผยแพร่วรรณกรรมทาง การเกษตร หรือ วรรณกรรมอื่น ๆ รัฐบาลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องน่าจะพิจารณาถึง เรื่องการสื่อสาร เพื่อเผยแพร่ข่าวสารเกี่ยวกับวรรณกรรมนั้น เพราะปัจจุบันสื่อต่าง ๆ นับว่ามีบทบาท สำคัญในการเผยแพร่ข่าวสารและการโน้มน้าวจิตใจให้ผู้รับวรรณกรรมยอมรับวรรณกรรมนั้น โดยง่าย เนื่องจากสื่อต่าง ๆ มีอยู่อย่างแพร่หลาย ซึ่งแนวทางการใช้สื่อต่าง ๆ ให้ยึดถือตามผลการวิจัยครั้งนี้ คือให้ความสำคัญต่อสื่อบุคคล เช่น เจ้าหน้าที่ส่งเสริม การเกษตร พัฒนาการ ฯลฯ สื่อการประชุมอบรมเพื่อให้ความรู้ สื่อมวลชน เช่น วิทยุ หนังสือ และเอกสารสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ และการจัดแสดงตัวอย่างให้ประชาชนดู ก่อน ตามลำดับ

2. ในการเผยแพร่วรรณกรรมหรือข่าวสารต่าง ๆ เพื่อให้ถึงประชาชนอย่าง แพร่หลายนั้น สื่อวิทยุและสิ่งพิมพ์นับว่าเป็นสิ่งสำคัญมาก สำหรับเรื่องข่าวสารเกี่ยวกับ การเกษตรนั้น ควรส่งเสริมให้มีแพร่หลายมากยิ่งขึ้น สถานีวิทยุต่าง ๆ ควรเพิ่ม ข่าวสารเกี่ยวกับการเกษตร การส่งเสริมพืชเศรษฐกิจใหม่มากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะ วิทยุท้องถิ่นตามจังหวัดต่าง ๆ ควรเน้นสาระเรื่องนี้ให้มากยิ่งขึ้น

3. ในการวิจัยครั้งต่อไปควรจะวิจัยให้ละเอียดถึงเนื้อหาสาระของสื่อชนิด ต่าง ๆ ที่ให้ความรู้ และทำให้ประชาชนยอมรับและปฏิบัติตามสื่อเหล่านั้น ๆ เพื่อจะเป็น ประโยชน์ในการประกอบการพิจารณาวางแผนการใช้สื่อเพื่อพัฒนาประเทศมากยิ่งขึ้น

4. ในการเสนอเผยแพร่ข่าวสารทางวิทยุ ควรเผยแพร่ข่าวสารที่ต้องการ ให้ประชาชนเกิดความจดจำ เพราะจากผลการวิจัยปรากฏว่าอัตราการเปิดวิทยุรับ ฟังมีความถี่สูงมาก ซึ่งเหมาะสำหรับข่าวสารสั้น ๆ ที่ต้องการให้เกิดความจำ การเปิดวิทยุบ่อย ๆ จะช่วยให้เกิดความจดจำได้เร็วขึ้น

5. ในการวิจัยครั้งต่อไปควรจะวิจัยในขณะที่สมาชิกนิคมปลูกฝ้ายมากกว่าใน ปัจจุบัน เพื่อนำผลมาเปรียบเทียบกับผลการวิจัยครั้งนี้ ทั้งในแง่รายได้ และการเปิดรับ สื่อของสมาชิกนิคม

6. ในการจัดทำโรสาริตของนิคมสร้างตนเองหรือหน่วยงานอื่น ๆ ก็ตาม ควรจัดทำในสถานที่ที่ง่ายต่อการเดินทางไปชม มิใช่จัดทำไว้ในที่ที่ห่างไกล และควรมีป้ายบอกไว้อย่างชัดเจนว่าเป็นแปลงสาธิต และเพื่อให้การจัดทำแปลงสาธิตได้ผลยิ่งขึ้น ควรจะมีการประชาสัมพันธ์ชักชวนให้มีการชมแปลงสาธิตอย่างจริงจัง ถ้าเป็นไปได้ควรจัดชมแปลงสาธิตเป็นหมู่คณะเป็นครั้งคราวด้วย เพื่อให้แปลงสาธิตที่จัดขึ้นได้เป็นตัวอย่างแก่บุคคลที่สนใจอย่างกว้างขวางและเป็นการเพิ่มพูนความรู้แก่ผู้สนใจอย่างจริงจัง มิใช่ทำไว้โดยไม่มีคนสนใจเท่าที่ควร ซึ่งจะเป็นการสิ้นเปลืองงบประมาณโดยใช่เหตุ

7. ในการจัดทำแปลงสาธิตของนิคมหรือของหน่วยงานอื่น ๆ ควรจัดทำอย่างเอาใจใส่จริงจัง มิใช่ปล่อยปละละเลย เพื่อให้เหมาะสมกับเป็น "ตัวอย่าง" แปลงสาธิตที่ดีควรมีการจัดทำอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ เช่น ตั้งแต่ระยะการปลูก การบำรุงรักษา การปราบศัตรูพืช และการเก็บเกี่ยว

8. สำหรับการเผยแพร่เอกสารสิ่งพิมพ์ เพื่อให้ได้ผลมากยิ่งขึ้นควรเผยแพร่ในขณะที่กำลังมีการอบรมให้ความรู้ เพราะจะทำให้ผู้เข้ารับการอบรมมีโอกาสเปิดดูเอกสารนั้นพร้อม ๆ กับการฟังการบรรยาย เช่น ผู้บรรยายอาจจะให้ผู้เข้ารับการอบรมเปิดเอกสารเพื่ออ่านวิธีการอย่างละเอียด รูปภาพตัวอย่างการปลูก การบำรุงรักษา และการเก็บเกี่ยวซึ่งจะทำให้ผู้รับการอบรมได้มีโอกาสศึกษาจากเอกสารสิ่งพิมพ์อย่างจริงจัง เพราะถ้าไม่แจกและให้เปิดดูในขณะที่เข้ารับการอบรมแล้ว โอกาสที่สมาชิกนิคมจะเปิดอ่านเอกสารสิ่งพิมพ์มีน้อยมาก เนื่องจากนิสิตคนไทยไม่ใช่ผู้ที่รักการอ่าน และอุปสรรคในเรื่องการอ่านออกเขียนได้ ซึ่งจะทำให้ได้รับประโยชน์จากเอกสารสิ่งพิมพ์ไม่เต็มที่ และไม่คุ้มค่ากับงบประมาณที่ได้จัดพิมพ์

9. ควรจะมีการศึกษาวิจัยถึงเรื่องของผู้รับนวัตกรรมเร็วหรือช้ากับการเปิดรับสื่อมวลชนและสื่อบุคคลเพื่อนำมาเปรียบเทียบกับผลการวิจัยครั้งนี้

10. ควรมีการศึกษาวิจัยถึงเรื่องของผู้รับนวัตกรรมเร็วหรือช้ากับการเปิดรับสื่อที่เปิดรับได้ทั่วประเทศ และสื่อที่เปิดรับเฉพาะในท้องถิ่น เพื่อนำผลการวิจัยมาเปรียบเทียบกับผลการวิจัยครั้งนี้